

Nona Arevadze-Kotorashvili

“İkinci dil kimi Gürcü dilinin tədrisi” proqramı – məsləhətçi-müəllim

İkinci dil kimi gürcü dilinin öyrənilməsində posterlərin istifadəsi

Abstrakt

Dövlət dilini bilmək Gürcüstanda yaşayan etnik azlıqlar üçün inteqrasiya və özünü gerçəkləşdirmənin ən əsas resursudur, bunun üçün də qeyri-gürcüdülli məktəblərdə dövlət dilinin tədrisi gücləndirilmiş şəkildə aparılır. Müxtəlif yeni metodlarla birlikdə dərs zamanı **posterlərlə** təbii yanaşma metodundan istifadə edirik. **Təbii yanaşmanın** üstünlüyü ondadır ki, kommunikasiya fəallıqları məişət mühiti ilə daha yaxındırlar və dil öyrənən üçün dilin mənimsənilməsini asanlaşdırırlar. Bu və ya digər mövzuda əks olunan konkret vəziyyət verilən posterlər müəllimə imkan verirlər ki, şagirdlərin hansı leksik vahid və qrammatik konstruksiyaları bildiklərini təyin etsin və eləcə də müəyyənləşdirsin ki, hansı əlavə biliyin mənimsənilməsi üçün hazırdırlar. Təbii yanaşma zamanı yalnız hədəf dilindən istifadə olunur, şagirdin ana dilinin istifadəsi isə minimuma endirilmişdir. Posterin istifadəsi ilə dərs elə planlaşdırılmalıdır ki, əldə edilən məqsədlər və nəticələr Milli tədris planına uyğun olsunlar. Əgər posterin süjeti hissə-hissə işlənilib hazırlanarsa, b.a. “pəncərələrin” vasitəsilə, şagirdlərin diqqəti konkret fənlər və hadisələrə yönələcək, onlara imkan veriləcək ki, ehtimallarını bildirsin və başqa “pəncərələri” daha maraqla açsınlar. Sonda, tam açılmış posterdə şagirdlər gürcü dilində söhbəti apara bilirlər və bu da onların dövlət dilini öyrənmək motivasiyasını artırır.

Hal-hazırda hamıya məlumdur ki, yalnız bir dili bilmək, hətta mükəmməl şəkildə də olsa belə, tamdəyərli təhsil almaq imkanını vermir. Bunun üçün də bütün dünyada xüsusi diqqət ikinci dilin tədrisinə verilir və bu istiqamətdə bir çox məhsuldar metodlar işlənilib hazırlanmışdır. Gürcüstan təhsil sistemi də bu cəhətdən Avropanın və Amerikanın ən yaxşı təcrübələri ilə və məktəblərdə bu ənənəvi və ya bir çox ölkələrdə sınaqdan keçmiş və uğurla işləyən yeni metodlarla bölüşməyə çalışır.

Hal-hazırda, dövlət dilini bilmək Gürcüstanda yaşayan etnik azlıqlar üçün inteqrasiyanın və öz-özünə gerçəkləşmənin yeganə vasitəsidir. Dövlət dilinin öyrənilməsi artıq uzun zamandır ki, azərbaycandilli və ermənidilli məktəblərdə gücləndirilmiş şəkildə aparılır. Hərçənd tədrisin hansı metodları və yanaşmalarının səmərəli olması analiz edilməsi vacibdir ki, nəticə daha əyani və artmış olsun.

İkinci dilin tədrisində daha tez-tez təbii yanaşmanın üstünlüyünü etiraf edirlər, buna səbəb odur ki, kommunikasiya fəallıqları məişət mühitinə daha yaxınlaşmış və dili öyrənən üçün dilin mənimsənilməsini asanlaşdırır. Təbii yanaşmadan istifadə etdikdə şagirdlər yavaş-yavaş nitqin səlisləşməsinin mərhələsindən erkən, keçid və mükəmməl səlisləşmə mərhələlərinə keçirlər. Erkən səlisləşmə mərhələsində şagirdlər yalnız qeyri-verbal şəkildə dediklərini ifadə edirlər, keçid mərhələsində bir və ya iki sözlə, mükəmməl səlisləşmə mərhələsində isə ifadələrlə və cümlələrlə.

Təbii yanaşma beş nəzəri müqəddiməyə əsaslanır və amerikalı alimlər Tresti Terel və Stiven Kraşen tərəfindən işlənilib hazırlanmışdır. O, dilin kommunikasiyasına əsaslanır və onda əsasən şagirdlər üçün anlaşıla biləcək dil vahidlərindən istifadə olunur.

Bu nəzəri müqəddimə növbətiləri nəzərdə tutur:

- Dilin mənimsənilməsi dilin öyrənilməsindən fərqlənir. Birinci idrakın alt səviyyəsində baş verən prosesdir, ikinci isə - dil qaydalarının düşünərək anlaşılması prosesidir. İkinci dilin istifadəsinin kompetensiyası yalnız mənimsənilmə yolu ilə mümkündür. İkinci dildə kommunikasiyanın, şifahi nitqin başa düşülməsi və nitq bacarıqları mənimsənilmə prosesində yaranır və formalaşır.

- Düşünərək öyrənmə yalnız monitor və tələffüz olunan mətnlərdə düzəlişlər edən operator rolunu yerinə yetirir. Bu prosesdə şagird nəyi və necə tələffüz etməsi haqqında düşünür.

- Qrammatik strukturların mənimsənilməsi müəyyən, əvvəlcədən təyin edilmiş ardıcılıqla həyata keçirilir və onların başqa ardıcılıqla öyrənilməsi az fayda verir.

- Mövcud kompetensiya çərçivəsindən azacıq qırağa çıxan ismarıclardan dili daha yaxşı mənimsəyirik. Bunu “anlayışa əlavə+1” adlandırırlar.

Yuxarıda söylənilənlərdən irəli gələrək qeyd etmək lazımdır ki, təbii yanaşma ilə təhsilin ən yaxşı vasitələrindən biri mövzu üzrə posterlərdir, yəni böyük plakatlar, hansılarda bu

və ya digər mövzu üzrə təsvir olunan konkret vəziyyət verilir. Onun üzərində iş müəllimə imkan verir ki, ilk növbədə şagirdlərin hansı leksik vahidlərə və qrammatik konstruksiyalara sahib olduqlarını və eləcə də onların hansı əlavə biliyin mənimsənilməsi üçün hazır olduqlarını təyin etsin. Təbii yanaşmanın əsas vasitəsi b.a. “anlayışa əlavədir“. Bu, dili öyrənənin dərslər prosesində qəbul etdiyi və onun üçün aydın olan hər hansı bir mesaj ola bilər. Məsələn, müəllim deyir: “Sahil, posterin bu hissəsində nəyin baş verdiyini təsvir et”. Ola bilsin ki, Sahil bu göstərişi başa düşməsin, çünki o “təsvir et” sözünü başa düşür. Təbii yanaşmaya əsasən, müəllim iki konkret hərəkətlə bu anlaşılmaq olan mesajı anlayışa əlavə edə bilər:

1. Anlaşılmayan sözü aydın sözlə əvəz etsin (məsələn, “söylə”, “de”...)

2. Bədənin hərəkəti ilə, əşyaları göstərməklə şagirdə işarə etsin ki, ondan nəyin edilməsi tələb olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, təbii yanaşma ilə yalnız hədəf dili istifadə olunur və şagirdin ana dilindən istifadəsi minimuma endirilir. Mövzu üzrə poster isə buna yaxşı imkan verir, çünki şagird onun üçün tanış əşyaları və vəziyyəti görür, bunu da ana dilinə tərcümə etmək lazım olmur. Təbii yanaşmanın ən məşhur metodu “tam fiziki reaksiyadır”. O, şagirdlərin müxtəlif jestlərlə reaksiya göstərməsini nəzərdə tutur, məsələn, - barmaqla göstərmək, başını əsdirmək, müxtəlif növ mimika-jestikulyasiya və s. Bu da öz növbəsində ona xidmət göstərir ki, müəllim dil dərsləri üçün ayrılan vaxtı maksimum şəkildə mənimsəniləsi dildə ünsiyyət yaratmaq üçün istifadə etsin.

Öz təcrübəmi sizinlə bölüşənə qədər elə buradaca qeyd etmək lazımdır ki, təbii yanaşma zamanı səlisləşmə mərhələsində dərslər fəallığı kimi oxu və yazının daxil edilməsi tövsiyə olunmur. Amma əgər ikinci dil kimi, gürcü dili müəlliminin işləməli olduğu mühiti nəzərə alsaq, o zaman bu tövsiyə tələbat əsasında dəyişə bilər ki, müəllimin qarşısında hansı tapşırıq durur. Əgər biz konkret qrupla (məs., 1-ci sinifdə) ilk dəfə dilin tədrisinə başlayırıqsa, o zaman bəllidir ki, təbii yanaşma ilə və ümumiyyətlə, posterlər üzərində iş zamanı məsləhət görülən tövsiyələrə riayət etmək lazımdır. Amma bir çox hallarda, müəllim qrupla, məsələn, 5-ci siniflə işə başlayarkən üç, fərqli mərhələdə olan şagirdləri öyrətməli olur və buna müvafiq olaraq, yazı-oxu və nitqin aşkarlanma mərhələsində olanlar üçün müvafiq tədris səviyyəsini seçməlidir ki, şagirdin bilik səviyyəsini artırsın və şagirdin dilbilmə səviyyəsinin növbəti inkişafı təmin olunsun. Bundan irəli gələrək, müəllim metodu modifikasiya edə və posterlərdən istifadə edə bilər.

İndi öz təcrübəm haqqında danışmaq istəyirəm. Demək olar ki, posterlərlə iş imkanı bütün məktəblərdə yoxdur və bu bir növ əsas məsələ də hesab oluna bilər. Amma qeyd edilən regionların məktəblərində, hansında Müəllimlərin Peşəkar İnkişaf Mərkəzi “İkinci dil kimi Gürcü dilini tədris et” proqramını həyata keçirir, müəllimlərə dərslər resursu şəklində fərqli mövzular üzrə posterlər verilir. Bu imkan verdi ki, müxtəlif pillələrdə olan şagirdlər üçün posterlərə əsaslanan və təbii yanaşma metodu ilə tədrisi planlaşdırıb həyata keçirirəm.

İlk dəfə, posterlərin istifadəsi vasitəsilə dilin tədrisi metodları haqqında məlumatı amerikalı təhsil mütəxəssisi Alan Kroufordunun treninqlərində dinlədim, bundan sonra isə bu resurs mənim əlimə düşdü və qərara aldım ki, onlardan pedaqoji təcrübəmdə istifadə edim.

İlk növbədə, ikinci dil kimi gürcü dilinin standartında müvafiq sinfin məqsədlərinə və əldə ediləcək nəticələrə uyğun olmalı olan metodları, məqsədləri və əldə ediləcək nəticələri seçdim. Məs.:

- G.V.21.Şagird sadə interaksiyada iştirak edə bilər.

Nəticə əyanidir, əgər şagird:

şəkillərə əsaslanaraq sadə əhvalat qurur və danışır;

Onun üçün tanış mövzular haqqında danışır (məs., ailə, qohumlar/ dostlar haqqında, asudə vaxt və s.).

Eləcə də əvvəlcədən nəzərə almaq lazımdır ki, posterin mövzusu dərslinin mövzularına nə dərəcədə uyğundur. Mənim fikrimcə, bu vacibdir, çünki posterdən dərsliyə qayıtmaq şagirdləri çaşdırmasın.

Metodun özü isə növbətilərdən ibarətdir – poster ağ kağızla elə örtülür ki, onda b.a. “pəncərələri” kəsmək mümkün olsun. “Pəncərə” konkret halda hansı epizodun görünməsini istədiyinizin əsasında açılıb bağlansın. Mərhələlərlə posterin ayrı-ayrı epizodları

işlənilib hazırlanır. Posterin yalnız bir hissəsi onun üçün açılmışdır ki, şagirdlərin diqqəti konkret əşyaların üzərində cəmləşdirək və əşyaların adlarını sadaladıqda başqa leksik vahidlərin adlandırılmasını qarşısını ala bilək. Eyni zamanda, şagirdlər arasında posterin örtülü hissəsi maraq oyadır və onlar ehtimal edə bilərlər ki, başqa “pəncərə” açıldıqda onda nə olacaqdır, - başa düşəcəklər ki, onların ehtimalı doğruldumu və ya yox. Eləcə də nəzərə almaq lazımdır ki, əgər tam “açıq” posteri uzun zaman şagirdlərin nəzər sahəsində saxlasaq, o zaman eyni şəklin izlənməsi ola bilsin ki, onlarda öyrənilən materiala qarşı marağı azaltsın və bu da tədris prosesində maneçilik yaradan amillərdən biridir.

Poster “açıldıqdan” və ayrı-ayrı epizodların üzərində işlədikdən sonra şagirdlərin yardımı ilə mətni elə qururuq ki, poster bir tam əhvalatı ötürsün.

Mətn abzaslara elə bölünməlidir ki, onun nəqli ardıcıl olmasın. Bu imkan verir ki, şagird əzbər xaricində istənilən ardıcılıqla posterdə təsvir olunan mövzunun ətrafında danışa bilsin. Poster demək olar ki, bütövləndikdə və mətn hazır olduqda, şagirdlərə müstəqil iş verilir – onlar qrup halında, bir epizodun ətrafında özləri mətni qururlar, və oradaca mətnin üzərində iş aparılır və düzgün şəkildə əlavə olunur. Bu fəallıq bir növ skafoldingdir – şagirlərə onların imkanları sədlərini aşan və “Anlaşıya əlavə +1” prinsipli tapşırıqlar verilir.

Şagirdlər üçün nağıllamaq asan olsun deyə posterə kartoçkaları bərkidirik. Kartoçkalara qrammatik konstruksiyalar və yeni leksik vahidlər yazılıb ki, dili öyrəninin emosional vəziyyəti dilin mənimsənilmə prosesini blok edib filtrləməsin. Qeyd edilən kartoçkalar məhz bu filtrlərin çıxarılmasının yaxşı vasitəsidir.

Şagirdlər mətni sona qədər mənimsəyib anladıqdan sonra onun qrafiki təşkilatçılarının – sxemlərin, diaqramların vastəsilə analiz edilməsi mümkündür.

İstənilən fəallıq və metod müəyyən nəticə üçün nəzərdə tutulmuşdur və buna müvafiq olaraq posterin belə bir metodlarla işlənməsindən sonra şagirdlər geniş mətnləri ötürməyi bacarır və onlarda elə bir hiss yaranır ki, onlar gürcü dilində səlis və sərbəst danışa bilirlər – onlar sadəcə mətni əzbərləmir, onlar tam məzmunu dərk edir, epizodları ardıcıl olmadan ötürə bilir və şəxsi təcrübələrindən irəli gələrək suallara da cavab verirlər. Qrafik təşkilatçıların köməkliliyi ilə mətni analiz edərək, mənimsənilən leksiki ehtiyatın və qrammatik konstruksiyaların fərqli məzmununu ötürmək üçün istifadə edə bilirlər.

Sonda, posterlər üzərində iş prosesini müşaiət edən mənfi tərəflər də qeyd olunmalıdır:

1. Dərslərin mövzusunə hər zaman uyğun olmur.
2. Poster üzərində iş müntəzəmliyi tələb edir və bu müddətdə dərslərin istifadəsi demək olar ki, mümkün olmur.
3. Mühitin və resursların qıtlığı.
4. Bir poster əgər müəyyən müddətdə işlənilməzsə, o zaman şagirdlər üçün bezdirici olur.

Buna baxmayaraq, posterlərlə işin nəticəsi o qədər əyanidir ki, bir dəfə istifadə etdikdən sonra müəllimin ayrılmaz resursuna çevrilir.

Nona Arevadze-Kotorashvili

Program "Teach Georgian as a second Language"

Teacher-consultant

Use of Posters for Georgian as a Second Language Teaching

ABSTRACT

State language teaching for ethnic minorities in Georgia is extremely important for integration and resocialization. According to the above-mentioned state language learning at non Georgian schools is getting more intensive. With variety innovative methods including natural teaching method with posters has its advantages, that means a close collaboration between communicative activities and real environment during the teaching process which makes language acquisition easier. The posters presents a reflection of different kind of lifetime situations, which gives teachers an opportunity to define lexical and grammatical knowledge of each students and therefore to find the gaps and provide students with an additional knowledge. The main advantages of the natural approaches is to use a target language more and reduce usage of mother tongue during the learning process. Teaching with posters should be corresponding to the National Curriculum goals and results. If the plot of the posters is presented with the different perspectives, students will focus on each subject and actions of the story presented on the poster, that encourage them to express own ideas, interests as well as their own assumptions on the subjects. As a result students are able to speak in Georgia more or less fluently, and it promotes to rise awareness and increase motivation of state language learning.